

Adaptace dětí v mateřské škole

Na začátku každého nového školního roku se v mateřských školách setkáváme s nově přijatými dětmi a snažíme se, aby jejich nástup do kolektivu vrstevníků byl co nejplynulejší. Jak zajistit hladkou adaptaci nejen dětí, ale i rodičů a učitelů? Zvolíte jednotný režim pro všechny děti, nebo se přikloníte k individuálnímu přístupu?

MGR. MIROSLAVA STRAKATÁ

Vstup dítěte do mateřské školy je významnou událostí nejen v životě dítěte, ale i v soužití celé rodiny. Děti, které se do té doby pohybovaly převážně v kruhu rodinném, najednou poznávají jinou společnost, nové kamarády i dospělé a nové prostředí. Musí se **podřídít určitým pravidlům** a už nejsou jen ony středem pozornosti. Některé

děti se s touto změnou vyrovnávají snadno a s jistotou, jiné potřebují delší čas na přivyknutí nové situaci. Každé dítě vnímáme jako individuální bytost a každé dítě přichází do mateřské školy z jiného rodinného prostředí, z prostředí s různými zvyky, rituály, každé dítě má jiné schopnosti, dovednosti a zkušenosti, jinak nastavené hranice své svobody a zodpovědnosti. Z těchto

důvodů se domnívám, že nelze nastavit **adaptační program** stejný pro všechny děti, které nově nastupují do mateřské školy. Můžeme nastavit spíše tzv. adaptační rámec, který bude umožňovat prostor pro různá řešení. Učitelé v každé mateřské škole mají jiné možnosti, podmínky, zkušenosti, představy a osvědčené metody a jistě si s adaptací jednotlivých dětí umějí poradit. Ráda bych uvedla konkrétní adaptační přístup z naší mateřské školy jako možnou inspiraci.

ZKUŠENOSTI S ADAPTACÍ DĚTÍ V MŠ

Naše dvoutřídní mateřská škola sídlí v menším městysi uprostřed rozmanité přírody. Vzhledem k menší obci můžeme v posledních letech přijímat téměř všechny děti, které k nám jejich rodiče přihlašují. Zpravidla se každý rok hlásí stejný počet dětí, který nahradí počet dětí odcházejících do základního vzdělávání. Mateřská škola pořádá v jarním období před zápisem dětí **Den otevřených dveří** pro děti a rodiče, kteří plánují své dítě od dalšího školního roku do naší mateřské školy přihlásit, nebo pro rodiče, kteří se teprve rozhodují, kterou školu pro své dítě zvolit. Pestrý program se zpravidla odehrává na zahradách mateřské školy. Dále si rodiče mohou se svými dětmi prohlédnout prostory školy, seznámit se s režimem dne, s personálem, s prací učitelů ve třídách, s nabídkou vzdělávacího programu apod. Učitelé ochotně a fundovaně odpovídají na různé doplňující otázky rodičů týkající se chodu a provozu MŠ. Během Dne otevřených dveří si udělají představu o nabídce naší mateřské školy, o klimatu a dalších náležitostech souvisejících s mateřskou školou, což jim může usnadnit rozhodování při volbě.

ZAČÁTEK ADAPTACE PROBÍHÁ JIŽ ZÁPISEM DÍTĚTE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY

1. Fáze adaptace – seznámení se s mateřskou školou

Rozhodnou-li se rodiče pro naši mateřskou školu, přijdou následně k zápisu, který probíhá v období od 2. května do 16. května. Každému rodiči, jenž má zájem přihlásit své dítě do naší mateřské školy, **nabízíme individuální schůzku**, během které provedeme rodiče všemi prostory v budově MŠ a oběma zahradami (disponujeme klasickou zahradou s herními prvky a certifikovanou přírodní zahradou), přičemž vysvětlíme účel a možné využití jednotlivých místností (například každá třída má vlastní ložnici, jež je situována mimo třídu, a jídelna slouží jako víceúčelová místnost) i přírodní zahrady. Poté pozveme rodiče dítěte na kávu, kde informujeme o organizaci a chodu MŠ, o způsobu vzdělávání a hodnocení rozvoje dítěte a odpovídáme na případné další otázky. Na závěr rodiči předáme informační leták a malou brožuru, Příručku pro rodiče.

Informační leták obsahuje základní informace o naší mateřské škole a rovněž důležité telefonní a mailové kontakty na MŠ a adresu webových stránek. Obsah Příručky pro rodiče, jíž je naše mateřská škola spoluautorem, je zaměřen na **způsob**

komunikace a spolupráce rodičů a učitelů mateřské školy, zmíněno je zde také adaptační období dítěte. Rodiči sdělíme, že se na nás může obrátit s případnými dalšími dotazy.

Individuální osobní schůzky s rodiči jsou velmi náročné časově, ale tato investice se zúročí. Jednak rodiče **pozitivně kvitují čas a osobní nasazení pedagoga** (zpravidla provádí ředitelka), který jim věnujeme, a rovněž mají prostor zeptat se také na záležitosti intimnějšího nebo osobnějšího rázu týkající se jejich dítěte, na které by nebyl vhodný prostor například při společné schůzce s rodiči. Vzhledem k realizaci individuálních schůzek s jednotlivými rodiči je poté bezpředmětná tzv. zahajovací schůzka s rodiči nově přijatých dětí, neboť již všechny potřebné informace mají. Následující schůzka se odehrává až na začátku následujícího školního roku se všemi rodiči, kdy jsou seznámeni s organizací a chodem školy a dalšími důležitými informacemi.

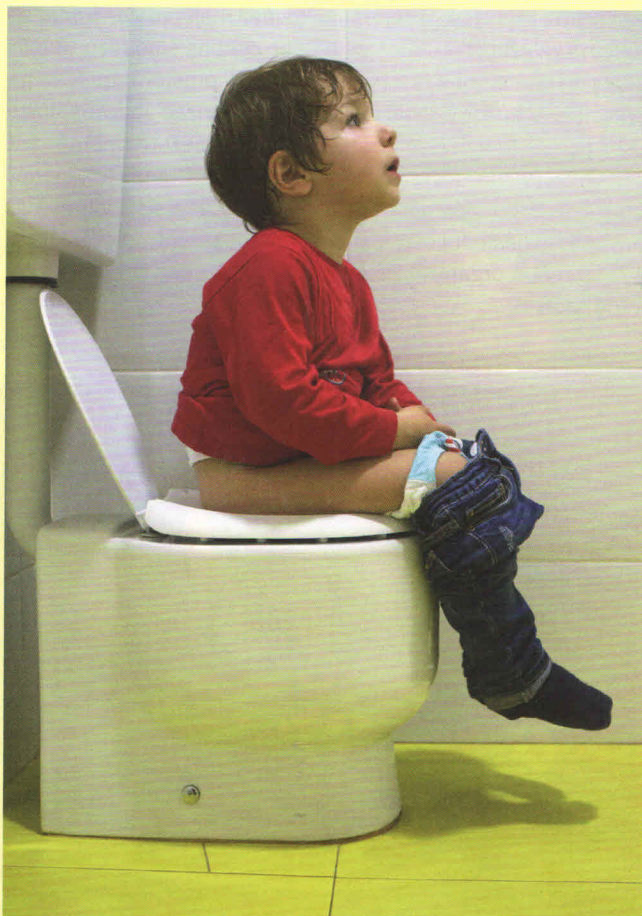

Zmíněné individuální schůzky s rodiči se v této podobě z časových a organizačních důvodů **nemohou s největší pravděpodobností realizovat** ve velkých mateřských školách. V menších předškolních zařízeních jsou však velmi vhodné – už v této fázi se začíná utvářet partnerský vztah rodiče a učitele.

2. Fáze adaptace – první setkání

Po zápise pozveme rodiče s jejich dítětem na některé akce školy (například divadelní představení pro děti, různé venkovní akce na zahradě mateřské školy apod.) nebo návštěvu školy v odpoledních hodinách, kdy si dítě **může pohrát s ostatními na zahradě**, popřípadě ve třídě. Učitel takto blíže poznává dítě a zároveň se nabízí příležitost pro neformální rozhovory mezi učitelem a rodičem, kdy si navzájem předávají důležité informace a současně se více poznávají. Tím se nenásilně tvoří vztah mezi rodičem a učitelem, který je zásadním předpokladem pro jejich budoucí vstřícnou vzájemnou spolupráci.

Přijaté děti mohou rovněž navštěvovat v doprovodu svých rodičů mateřskou školu v době provozu během hlavních prázdnin i mimo akce školy. Opět po předchozí domluvě s učitelem si mohou přijít pohrát například s dětmi v dopoledních i odpoledních hodinách na školní zahradu. Dítě při hře poznává prostředí a **rodič má příležitost ke komunikaci s učitelem**, samozřejmě

mě v té míře, aby měl učitel prostor k zajištění bezpečnosti a výchovně-vzdělávacího působení na svěřeně dítěti.

3. Fáze adaptace – nástup do mateřské školy

Třetí část adaptace se odehrává v září při oficiálním nástupu dítěte do mateřské školy. V této poslední fázi nemáme v naší mateřské škole nastavena žádná striktní pravidla, která by například určovala, jak dlouho může být rodič s dítětem ve třídě, kolik dnů může své dítě takto doprovázet apod., avšak doporučujeme rodičům, aby zpočátku děti vodili na kratší dobu, ale pravidelně, aby si lépe zvykli na nové prostředí a na nový režim. Nástup dítěte do předškolního zařízení je pro něj **velká životní změna** a některé děti bývají unavenější. Nově přijaté děti společně s rodiči hodně povzbuzujeme, ale necháváme jim časový prostor k vlastnímu zapojení do kolektivu a společných činností. Některé děti se zapojují velmi rychle, jiné zůstávají delší dobu v roli „pozorovatele“ a je třeba jim tento čas poskytnout a nenutit je do kolektivních her, dokud samy neprojeví zájem. Nutná je vzájemná spolupráce a důvěra učitelů a rodičů (a to nejen zpočátku docházky).

Závěrečná část adaptace vychází zcela z individuálních potřeb každého dítěte a jeho schopnosti adaptace na nové prostředí. Během září je zcela běžná **přítomnost rodičů nově**

Adaptaci dítěte v MŠ usnadní:

Seznámení s MŠ před skutečným nástupem

Seznámení s prostředím, s personálem, s režimem, zkusit si hrát ve skupině s ostatními dětmi. Zpravidla je pro dítě snazší začlenění do kolektivu, dochází-li do mateřské školy již jeho sourozenec. Pro dítě je sourozenec „opěrný bod“, a navíc nově nastoupivší dítě zná prostředí školy, jelikož je zpravidla přítomno s rodičem při vyzvedávání sourozence z MŠ.

Přibalte dítěti oblíbenou hračku

Dovolte dítěti, aby si s sebou vzalo do mateřské školy svou oblíbenou hračku, například plyšáka, autíčko apod. Existence pevného bodu, známé osoby nebo předmětu v cizí situaci zmírňuje nejistotu a případný strach z neznámého prostředí. Poté, co si dítě zvykne na nové prostředí, může si hračku z domova odkládat ve školce na předem určené místo, například do proutěného koše, látkového pytle apod., aby se mohlo věnovat společným činnostem s učitelkou a vrstevníky, a může si ji pak vzít opět třeba na lehátku při odpoledním spánku.

Dodržujte stejné rituály

Během adaptačního období vodte dítě pravidelně, ale na kratší dobu (podle individuálních dispozic dítěte – dvě hodiny, čtyři hodiny...).

Když je dítě už schopné pobývat v mateřské škole bez rodiče, vodte dítě ve stejný čas a vyzvedávejte je pokud možno ve stejnou hodinu. Používejte konkrétní, pro dítě srozumitelné údaje o tom, kdy je vyzvednete: po obědě, po svačině (nejen obecně jako brzy, za chvíli, po práci apod.).

Mluvte s dítětem pravdivě

Budte k dítěti pravdiví – neslibujte nereálné možnosti a nedělejte zbytečné ústupky (např. ve školce si můžeš dělat, co chceš; zítra do školky nepůjdeš apod.). Dítě se pak cítí podvedeno a je zklamané.

Budte citliví a trpěliví

Vysvětlíte dítěti důvod docházky do mateřské školy – nechcete jej odložit, ale dítě si najde v MŠ nové kamarády, naučí se spoustu nových věcí, bude mít partnery pro hry apod. Zkuste najít výhody docházky do mateřské školy společně s dítětem.

Dítě pozorně vnímejte a trpělivě vysvětľujte

Povzbuzujte a oceňujte dítě za jeho pokroky při adaptaci. Vyprávějte si s ním o jeho zážitcích z mateřské školy – o tom, co dítě dělalo, jaké má kamarády, s čím si hrálo, co se s učitelem naučilo, co vidělo na vycházce, co se mu dnes nejvíce líbilo, popřípadě co ho trápilo nebo rozzlobilo, je-li smutné apod. Dítě musí vědět, že není v mateřské škole „odloženo“, je nutné mu vysvětlit důvody, proč tam dochází: každý má své povinnosti; rodiče musí chodit do práce a dítě zase do mateřské školy.

Pozitivně je motivujte

Budte důslední a nenechte se obměkčit. Když už se jednou rozhodnete, že půjde dítě do mateřské školy, nedejte se přemluvit a trvejte na svém! Pokud bude dítě plakat, buďte přívětiví, ale rozhodní. Neslibujte dítěti odměny za pobyt v MŠ. Dítě si zvyká na nové prostředí a na odloučení od rodičů a může se dostavit strach, že to dítě nezvládne a nedostane odměnu. Pokud dítě zvládne pobyt v mateřské škole dobře, pochvalte je a oceňte jeho chování.

Nekárejte dítě a nestrašte je

Nekárejte dítě, když adaptaci nezvládá podle vašich představ – dopřejte mu dostatek času, popřípadě konzultujte s učitelem další adaptační postup. V žádném případě nestrašte dítě mateřskou školou (např. „počkej, až budeš ve školce...“), dítě by se mohlo začít mateřské školy obávat!

Ranní loučení podle individuálních potřeb každého dítěte

Někdy loučení představuje větší problém pro matku než dítě, proto je zbytečně nestresujte. Dítě velmi dobře vycítí váš strach, a pokud se vy nezbavíte své úzkosti, nemůžete zbavit dítě jeho úzkosti. Případně se v rodině dohodněte, že dítě bude do MŠ vodit ten, kdo s tím má menší problém.

Navažte užší vztah a spolupráci s učitelem

Adaptaci dítěte rozhodně pomůže také vzájemná spolupráce a důvěra učitele a rodiče, která se rozvíjí postupně na základě vzájemné informovanosti a komunikace. Je vhodné, pokud se rodič postupně zapojuje do dění v mateřské škole – dítě vidí, že učitel a rodič jsou partneři, čímž si získává větší důvěru k učiteli, což vede k jeho snadnější adaptaci.

ADAPTACE DÍTĚTE:

- Seznamuje se s novým (vnitřním i vnějším) prostředím mateřské školy.
- Postupně se seznamuje s vrstevníky ve třídě.
- Seznamuje se s personálem školy – především s učiteli, ale také zjišťuje, že je tam paní, která dětem připravuje obědy a svačinky, a další paní, která se stará o pořádek a čistotu.
- Seznamuje se s režimem v průběhu dne a s jeho pravidelností.
- Zjišťuje, že v mateřské škole je nastaven určitý řád a pravidla soužití všech aktérů.
- Seznamuje se s možnostmi využití hraček a pomůcek ve třídě a na školní zahradě.
- Vnímá možnost naučit se nové hry, účastnit se různých aktivit a činností.
- Učí se komunikovat a spolupracovat s vrstevníky a učiteli v mateřské škole.

ADAPTACE RODIČE:

- Seznamuje se s prostředím (vnitřním i vnějším) mateřské školy.
- Seznamuje se s vedením školy a s jednotlivými učiteli.
- Vnímá způsob a úroveň verbální i neverbální komunikace ředitele a jednotlivých učitelů.
- Poznává klima a kulturu mateřské školy.
- Má možnost seznámit se se Školním vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.
- Přichází na to, jakým způsobem probíhá vzdělávání dětí v mateřské škole.
- Je povinen seznámit se se Školním řádem MŠ.
- Má možnost seznámit se s dalšími dokumenty mateřské školy určenými pro rodiče.
- Zjišťuje, že se může určitým způsobem zapojit do dění v mateřské škole.

ADAPTACE UČITELE:

- Seznamuje se s rodiči dítěte.
- Poznává dítě, jeho vlastnosti a základní charakteristiku.
- Případně se seznamuje s dalšími členy rodiny dítěte (prarodiče, sourozenci...).
- V rámci rozhovorů s rodiči poznává rodinné prostředí dítěte – zda je rodina úplná či neúplná, vazby a vztahy v rodině, počet sourozenců dítěte, vztahy s prarodiči apod.
- Seznamuje se s hodnotami a prioritami, které rodina preferuje ve výchově dítěte.
- Poznává životní styl rodiny.
- Dokáže odhadnout socioekonomickou situaci rodiny.

přijatých dětí ve třídě, respektive dětí, které přítomnost rodiče potřebují. V některých případech je efektivnější, když rodič „opustí“ své dítě dříve, jiné děti potřebují doprovod rodiče ve třídě delší dobu. Tyto situace řešíme individuálně s každým dítětem a jeho rodičem a operativně na základě bližšího poznávání každého dítěte se s rodiči domlouváme na konkrétním postupu adaptace.

V průběhu září probíhají rovněž **individuální setkání s rodiči**. Setkání si domlouvají a poté realizují třídní učitelé s rodiči

každého nově přijatého dítěte. Cílem je zjistit další důležité informace o dítěti, například zdravotní stav dítěte, jeho vlastnosti, zvládání sebeobsluhy, stravovací zvyky, jeho biorytmus (například potřeba spánku – odpočinku), hygienické návyky, vztahy s vrstevníky a s dospělými, dovednosti dítěte, zájmy dítěte, výslovnost a další údaje, které rodiče považují za důležité sdělit. Třídní učitelé vysvětlí rodičům význam tohoto individuálního rozhovoru, jehož výstupy zaznamenávají do formuláře (k dispozici na www.poradcecms.cz). Informace o dítěti a jeho rodině pomohou učitelům při jeho rozvoji, především při volbě přístupů a metod při výchově a vzdělávání dítěte. Důležité je ujistit rodiče o naprosté diskrétnosti vztahující se k informacím o dítěti a jeho rodině. Rodiče jsou rovněž seznámeni s možností účastnit se vzdělávacího procesu ve třídě, spolupodílet se na akcích školy, účastnit se konzultačních schůzek a dalších alternativ spolupráce rodičů s učiteli.

Tento adaptační systém v naší mateřské škole se nám velmi osvědčil. Pokud se děti seznámí s mateřskou školou před skutečným nástupem, jejich adaptace je snazší a rychlejší. Děti si **jsou jistější v novém prostředí**, protože už vědí, co to znamená, že „půjdou do školky“. Dítě, které nastoupí do mateřské školy bez předchozího adaptačního období a je v MŠ celý den, má obvykle větší adaptační potíže. Zmíněný způsob adaptace je na začátku náročnější pro učitele, částečně na organizaci v MŠ, ale v konečném důsledku značně usnadňuje průběh adaptačního období nejen učitelům, ale i rodičům (nemusí se doma nebo v práci stresovat tím, že dítě ve školce pláče), a především dětem.

ÚSKALÍ RANNÍHO ROZLOUČENÍ

Nepodporujeme ideu rychlého a někdy „tajného“ odchodu rodiče ze třídy. Některé děti potřebují při ranním loučení s rodičem více času, ale někdy je protahování odchodu spíše ke škodě.

Dítě i rodič **mohou být ve stresu**. Občas se vyskytuje „mezi-dveřní ranní boj kdo s koho“. Dítě, které se již na mateřskou školu relativně adaptovalo, zkouší, co to udělá s rodičem (zpravidla to děti více „zkoušejí“ na maminku), když začne srdceryvně plakat, popřípadě se vztekat, křičet a odmítá zůstat ve třídě a dožaduje se matky. Zkouší, zda rodič propadne lítostnému nářku svého dítěte a zůstane s ním ve třídě, v horším případě zda si je odvede domů.

Ve většině těchto případů se dítě naprosto uklidní (ihned nebo velmi brzy) zavřením dveří u třídy a odchodem rodiče.

Dítě je pak zpravidla po celou dobu strávenou v mateřské škole v pohodě – na rozdíl od rodiče, který se celé dopoledne trápí doma nebo v zaměstnání myšlenkami, jak jeho dcera nebo syn „přečká“ dopolední pobyt v mateřské škole.

Rodiče upozorňujeme na to, že tyto situace mohou nastat. **Dáváme najevo pochopení** a umožňujeme jim, aby kdykoliv během dopoledne zavolali a ujistili se, že je jejich dítě v pořádku, v pohodě a citově ani jinak nestrádá. Rodiče tento přístup učitelů pozitivně kvitují a jsou pak po odchodu od svého dítěte klidnější.

PŘÍKLAD Z MAĎARSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL

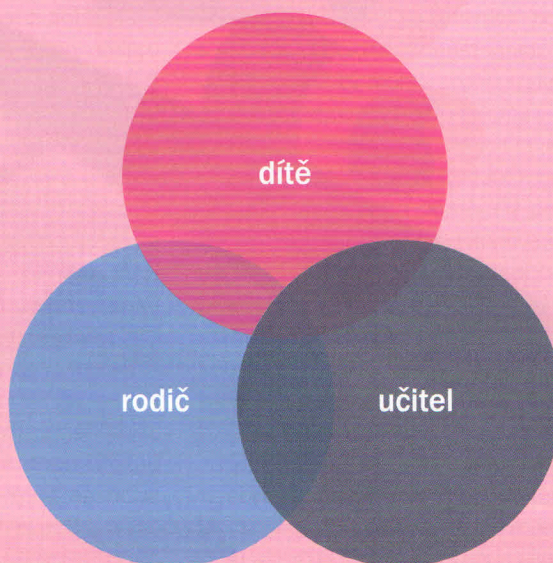
V Maďarsku se učitelé mateřských škol seznamují s dítětem a jeho rodiči tím, že **navštíví po předchozí domluvě rodinu doma**, ještě před nástupem dítěte do MŠ. Rodiny dětí jsou na tento systém zvyklé, zpravidla vítají učitele a na návštěvu se nachystají. Při rozhovoru se učitelé a rodiče lépe poznají, učitelé navíc intenzivněji proniknou do poměrů, uspořádání, zvyklostí, rituálů apod. rodiny dítěte, mají lepší představu o rodinném prostředí, ze kterého dítě do MŠ přichází. Tato návštěva se uskutečňuje většinou jednou – před nástupem dítěte do mateřské školy, avšak, pokud se u některého dítěte v průběhu docházky do MŠ vyskytnou nějaké problémy, návštěva třídních učitelů v rodině se opakuje.

SPOLUPRÁCE JE ZÁKLAD

Neexistuje žádný legislativní ani metodický předpis, který by striktně stanovoval, jak má adaptační režim dětí v mateřské škole probíhat. Nastavení adaptace dětí v každé jednotlivé mateřské škole záleží na podmínkách školy, jejích možnostech, zkušenosti pedagogů a případně dalších aspektech. Avšak za zásadní faktor pro úspěšnou adaptaci dítěte na mateřskou školu považují **kvalitní spolupráci a efektivní komunikaci**

ADAPTAČNÍ PROCES

Adaptace probíhá v kooperaci: dítě – učitel – rodič. Jinými slovy: všichni aktéři se adaptují na sebe navzájem.

Autorka: Mgr. Miroslava Strakatá

učitelů a rodičů, což je podmínka pro rozvoj oboustranných a vstřícných vzájemných vztahů. Úroveň vztahů učitelů a rodičů následně ovlivňuje nejen počáteční adaptaci dítěte, ale i jeho další vývoj a vnímání atmosféry zmíněných vztahů po celou dobu jeho docházky do mateřské školy. ■

Autorka je ředitelkou MŠ Slunečnice Maršovice a členkou Kabinetu předškolního a prvostupňového vzdělávání, NPI ČR.

LITERATURA:

- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4435-3.
- STRAKATÁ, Miroslava. *Adaptace dětí v mateřské škole*. Metodický portál: Články [online]. 06. 12. 2007, [cit. 2021-07-10]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/1745/ADAPTACE-DETI-V-MATERSKE-SKOLE.html>>. ISSN 1802-4785.
- SYSLOVÁ, Zora, KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Metodika pro učitele*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o., 2018. ISBN 978-80-7496-358-2.